

АПАРАТ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Головне науково-експертне управління

01008, м.Київ-8, вул. М. Грушевського, 5, тел.:255-40-25, 255-45-01; факс: 255-41-86

До реєстр. № 5110 від 19.02.2021
Народні депутати України
М. Бужанський та інші

ВИСНОВОК

на проект Закону України «Про внесення змін до статі 161 Кримінального кодексу України для реалізації положень Закону України «Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні»»

Метою законопроекту, як це зазначається у пояснювальній записці до нього, є унормування положень Кримінального кодексу України (далі – КК) відповідно до положень законопроекту «Про запобігання та протидію антисемітизму в Україні» (реєстр. № 5109 від 19.02.2021; далі – проект № 5109), яким законодавчо врегульовуються питання протидії та запобігання антисемітизму, його проявам в Україні.

Для досягнення вказаної мети у законопроекті пропонується внести зміни до ст. 161 «Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності, релігійних переконань, інвалідності та за іншими ознаками» КК, відповідно до яких однією із форм об'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого у даній статті, визнаються прояви антисемітизму.

Законопроект не включений до Плану законопроектної роботи Верховної Ради України на 2021 рік, затвердженого постановою Верховної Ради України від 02.02.2021 № 1165-ІХ.

За результатами аналізу поданого законопроекту Головне управління вважає за необхідне зазначити таке.

Законопроектом пропонується внести зміни до диспозиції ч. 1 ст. 161 КК шляхом доповнення її словосполученням «прояви антисемітизму». Для розкриття змісту наведеного поняття варто звернутись до положень законопроекту № 5109, у ст. 2 якого визначено, що під проявами антисемітизму слід розуміти: заперечення у праві самоідентифікації осіб єврейського походження; заклик, приховування або виправдання вбивства чи заподіяння шкоди особам єврейського походження, в тому числі через радикально-ідеологічні переконання або екстремістські релігійні погляди; висловлення неправдивих відомостей, стереотипних, ненависницьких та таких, що озлоблюють, заяв про осіб єврейського походження; публічні висловлювання, по'язані із засудженням осіб єврейського походження як колективно відповідальних за реальні чи уявні правопорушення, скоєні однією особою або

групою осіб незалежно від етнічного походження чи віросповідання; заперечення факту переслідування і масового знищення євреїв під час Другої світової війни (Голокост); виготовлення, розповсюдження будь-яких матеріалів, що містять антисемітські висловлювання, а також публічне використання матеріалів, символів та зображень антисемітського змісту; умисне пошкодження або зруйнування будівель, інших споруд, що належать особам єврейського походження, єврейським громадам та громадським єврейським організаціям, а також релігійних або культових споруд (будинків) з мотивів антисемітизму; умисне пошкодження, зруйнування або осквернення, місць поховань осіб єврейського походження, пам'ятників, пам'ятних знаків, присвячених особам єврейського походження з мотивів антисемітизму; прояви антисемітизму до осіб не єврейського походження, але котрі були ідентифіковані як особи єврейського походження; заклики до антисемітизму.

Така пропозиція, на наш погляд, викликає низку зауважень. Йдеться, зокрема, про таке.

1. Аналіз наведених у ст. 2 проекту № 5109 форм проявів антисемітизму дозволяє стверджувати, що ініціаторами законопроекту не було враховано, що чинна ст. 161 КК вже передбачає відповідальність за умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності, а також за пряме чи непряме обмеження прав або встановлення прямих чи непрямих привілеїв громадян за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, інвалідності, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками. При цьому, у рекомендації № R (97) 20 Комітету міністрів Ради Європи державам-учасницям з питань «розпалювання ненависті» (прийнятої Комітетом міністрів 30.10.1997 на засіданні заступників міністрів) наголошувалося на тому, що «розпалювання ненависті» необхідно розуміти як поняття, що охоплює усі форми самовираження: поширення, провокування, стимулювання, або виправдання расової ненависті, ксенофобії, *антисемітизму* або інших видів ненависті на основі нетерпимості, включаючи нетерпимість у виді агресивного націоналізму або етноцентризму, дискримінації і ворожості щодо меншостей, мігрантів і осіб з емігрантськими коренями.

Слід також зазначити, що до проявів антисемітизму, за які пропонується встановити кримінальну відповідальність, у проекті № 5109 відносяться як окремі форми вираження нетерпимості до осіб єврейського походження (скажімо, розповсюдження матеріалів, що містять антисемітські висловлювання), так і фактичне завдання певної шкоди вказаній категорії потерпілих осіб (наприклад, умисне пошкодження або зруйнування будівель, інших споруд, що належать особам єврейського походження). Однак з'ясувати критерії віднесення тих чи інших форм вираження ненависті щодо осіб єврейського походження саме до проявів антисемітизму вкрай складно. Так, серед проявів антисемітизму, наприклад, немає окремої згадки про заподіяння шкоди життю або здоров'ю відповідних осіб із мотивів антисемітизму. У той же

час умисне пошкодження або зруйнування будівель, інших споруд, що належать особам єврейського походження, єврейським громадам та громадським єврейським організаціям, а також релігійних або культових споруд (будинків) з мотивів антисемітизму, умисне пошкодження, зруйнування або осквернення місць поховань осіб єврейського походження, пам'ятників, пам'ятних знаків, присвячених особам єврейського походження з мотивів антисемітизму є проявом антисемітизму. А, отже, аналіз наведених у ст. 2 проекту № 5109 проявів антисемітизму свідчить про відсутність у переважній більшості форм вираження антисемітизму вказівки на відповідний антисемітський мотив. Крім того, при формулюванні окремих проявів антисемітизму має місце змішування мотиву нетерпимості до осіб єврейського походження із радикально-ідеологічними переконаннями або екстремістськими релігійними поглядами. За таких умов будь-який заклик до заподіяння шкоди особі єврейського походження слід буде розцінювати як прояв антисемітизму, незалежно від того, чи обумовлений такий заклик мотивом нетерпимості до такої особи, чи ні.

2. Не виглядає юридично обґрунтованою також пропозиція визнати кримінально караними проявами антисемітизму у контексті ст. 161 КК умисне пошкодження або зруйнування будівель, інших споруд, що належать особам єврейського походження, єврейським громадам та громадським єврейським організаціям, а також релігійних або культових споруд (будинків) з мотивів антисемітизму; умисне пошкодження, зруйнування або осквернення, місць поховань осіб єврейського походження, пам'ятників, пам'ятних знаків, присвячених особам єврейського походження з мотивів антисемітизму (абзаци 8, 9 ст. 2 проекту № 5109). Доповнення диспозиції ч. 1 ст. 161 КК словосполученням «прояви антисемітизму» означатиме, що за вищезазначені форми вираження антисемітизму буде мати місце пом'якшення кримінальної відповідальності, оскільки чинні положення кримінального законодавства дозволяють розцінювати відповідні діяння за сукупністю кримінальних правопорушень. А, отже, й покарання винній особі у такому випадку має бути призначено за сукупністю кримінальних правопорушень (див. ст. 70 КК). Так, наприклад, якщо образа почуттів осіб єврейського походження у зв'язку з їх релігійними переконаннями супроводжувалась пошкодженням релігійних споруд чи культових будинків, паплюженням або знищенням релігійних святинь, перешкоджанням здійсненню релігійного обряду, такі дії нині слід кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень, передбачених ст. 161 КК та ст. ст. 178 «Пошкодження релігійних споруд чи культових будинків», 179 «Незаконне утримування, осквернення або знищення релігійних святинь», 180 «Перешкоджання здійсненню релігійного обряду» КК.

3. Неприйнятною слід визнати також пропозицію віднести до кримінально караних проявів антисемітизму заклик, приховування або виправдання вбивства чи заподіяння шкоди особам єврейського походження, в тому числі через радикально-ідеологічні переконання або екстремістські релігійні погляди (абз. 3 ст. 2 проекту № 5109). Заклик до вчинення вбивства є лише одним із різновидів схиляння певної особи до вчинення відповідного злочину та наразі розцінюється

кримінальним законодавством як підбурювання до скоєння умисного вбивства. Кримінальна відповідальність за заздалегідь не обіцяне приховування тяжкого чи особливо тяжкого злочину передбачена чинною ч. 1 ст. 396 КК. У свою чергу, аналізований прояв антисемітизму не містить уточнення, про заподіяння якої саме шкоди особам єврейського походження йде мова, а вказівка на радикально-ідеологічні переконання або екстремістські релігійні погляди свідчить, що у даному випадку йдеться вже не стільки про антисемітизм, скільки про якісь інші види нетерпимості у зв'язку із наявністю відповідних переконань/поглядів певної особи щодо осіб єврейського походження.

Окрім цього слід зазначити, що за даними Державного комітету статистики України відповідно до Всеукраїнського перепису населення 2001 року на території країни проживали представники понад 130 національностей і народностей. За таких умов криміналізація окремих проявів антисемітизму закладає підґрунтя для подальших законодавчих ініціатив щодо особливого кримінально-правового захисту тієї чи іншої категорії осіб (білорусів, угорців, арабів тощо).¹

Керівник Головного управління

С. Тихонюк

Вик.: В. Попович, Є. Корнієнко

¹ URL: <http://2001.ukrcensus.gov.ua/results/general/nationality/>

ЄАС ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ

Підписувач: ТИХОНЮК СВІТЛАНА АНДРІЇВНА
Сертифікат: 2B6C7DF9A3891DA104000000733B42008E588D01
Дійсний до: 27.05.2021 23:59:59

Апарат Верховної Ради України
№ 16/03-2021/117924 від 05.04.2021

464376